

Не є виключенням в цьому сенсі і адвокатська діяльність. Саме тому, не зважаючи на високий рівень творчості при виконанні адвокатами своїх професійних завдань, багатовікова історія існування та розвитку інституту правозахисту сформувала свої, специфічні вимоги та стандарти до цього виду діяльності.

ДОЛМАТОВ І. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук, доцент

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ
У СКЛАДІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ**

За Люблінською унією 1569 р. усі українські землі увійшли до складу Польського королівства. Це спричинилося подальшого посилення соціального та національно-релігійного гніту. Українські землі в складі Польського королівства входили у сім воєводств: Руське (Галичина), яке складалося з Львівсько-Галицької, Перемишльської, Сяноцької та Холмської земель; Бельзько (складалося з Бузького, Городельського і Грабовецького повітів); Волинське (складалося з Володимирського, Луцького й Кременецького повітів); Подольське (складалося з Кам'янецького, Червоногородського й Лeticівського повітів); Брацлавське (складалося з Брацлавського і Вінницького повітів); Київське (складалося з Київське, Овруцького і Житомирського повітів); Чернігівське, яке було утворене в 1635 році (складалося з Чернігівського та Новгород-Сіверського повітів).

На території України (за винятком Галичини) мало чинність на польське право, а обласні привілеї та Литовський статут, що одержав назву Волинського, а більшість українських міст керується положеннями магдебурзького права. Вхідження до складу іншої держави зумовило особливості у всіх галузях правового регулювання. Не виключенням стало й кримінальне право. Особливості польської правової традиції проявлялися, як в кваліфікації злочинів, так і в визначенні покарнь для злочинців.

Кримінальним злочином у матеріальному розумінні вважалася дія, що завдала шкоди та збитків не тільки життю, здоров'ю, майну. Честі особи, а й «шкоду та збиток державі». Одночасно набирає поширення формальне поняття злочину як дії, що заподіяла шкоду «державну інтересу», навіть, якщо ця дія і не була передбачена законом, що створювало ґрунт для судово-адміністративної сваволі. Розширюється й

поняття вини. Злочини розподіляються на умисні, необережні та випадкові, хоча чітких термінологічних визначень форм вини ще не було. Психічно хворі не звільняються від кримінальної відповідальності, але суд враховував їх стан як обставину, що пом'якшувала вину. Вчинення злочину в нетверезому стані або під час воєнного походу розглядалось як обствина, що обтяжує вину.

За римською правовою традицією злочини поділялися на публічні і приватні. До публічних належали: образа королівського маєстату — злочини проти особи короля; злочини проти держави. До них відносилися повстання, видача ворогу державної таємниці, підбурювання до бунту. Серед державних злочинів виділялися ті, що порушували громадський порядок під час проведення судового засідання: оголення меча в залі суду, вхід до судового приміщення без дозволу суду, відмова від виконання судового вироку. За здійснення вказаних злочинів передбачався штраф у розмірі від 3 до 14 гривень; злочини проти релігії. Суворому покаранню підлягали особи, які перейшли до нехристиянської віри. Злочином проти релігії ввалялося чаклунство; злочини проти громадського порядку та спокою. До них відносилися розбійні напади, насамперед напад на шляхетський будинок; злочини проти особи. На першому місці стояло вбивство; образа честі. За словесну образу шляхтича передбачався штраф у розмірі 30 гривень, що відповідав розміру пені за вбивство; майнові злочини. До них передусім належала крадіжка, що ділилася на просту та кваліфіковану. До останньої відносилися відкрите викрадання майна із застосуванням зброї.

Серед покарань у польську праві виділялися: смертна кара, яка в свою чергу поділялася на звичайну (відрубання голови, повішення. Втоплення, розстріл) та кваліфіковану (спалення на вогнищі, четвертування, переломлювання рук і ніг, колесування); «покарання на шкірі: відрізання вуха, клеймування»; позбавлення честі (іпфамія) і опала (баніція); покарання біля ганебного стовпа; покарання біля ганебного стовпа; позбавлення волі; конфіскація майна; приватні грошові покарання (штрафи).

Особливо серед покарань слід виділити невластиві українському праву покарання позбавленням честі. Баніція від латинського *bannitio* — це «позбавлення всіх прав, виведення з-під дії норм судочинства, оголошення вигнання з держави». Латиною *bannire* — це присуд до вигнання (Історія України: курс лекцій. У двох томах. Кн. 1. / кол.автор. Л. Г. Мельник, В. Д. Баран, О. І. Гуржій. — К. : Либідь, 1991. — С. 154).

Присуджений звався у Речі Посполитій банітою (*banita*). Баніту, який перебував в межах держави, могли безкарно вбити. Вирок стосувався усіх суспільних станів. Для шляхтича він означав ще й позбавлення важливої тоді моральної категорії — честі. Баніта і його нащадки

вважалися зганьбленими. Для нижчого стану міщан застосовували «висвітлення». Осіб, що за свій злочин уникнули кари смерті, бичували, після чого міський кат при світлі ліхтаря випроваджував засудженого за міський мур.

Та більш важкою формою покарання була інфамія (*infamia* — неслава, ганьба), що застосовувалась до шляхти за найважчі злочини (розбій, крадіжку, гвалт). Засуджений втрачав честь і добре ім'я. Він міг залишатись у межах держави із заборорою брати участь в урядуванні, що вимагало довіри, частково виводився з-під норм судочинства.

Майже до кінця XVIII століття інфамія оголошувалася і тим дворянам, які займалися справами невластивими шляхетного стану. Кожен шляхтич був членом лицарського ордену (по польськи «орден» *zakon*) і повинен був захищати короля і державу. Тому шляхтич, який починав займатися невійськовим справою, зокрема торгівлею, вважався дезертиром і вибував з лицарського кола. У 1775 році сейм Речі Посполитої проголосив, що відтепер шляхтич, який займається торгівлею, не втрачає через це своєї честі, а отже, і не може бути визнаний за це «інфамісом».

КОРНІЄНКО І. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри історії держави і права, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТА ТА ОБ'ЄКТА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА У ПРАЦЯХ Є. В. ВАСЬКОВСЬКОГО

У «Підручнику з цивільного права» Є. В. Васьковський викладає загальну частину цивільного права так: вчення про суб'єкта права, вчення про об'єкт і вчення про правові відносини. Вчення про правові відносини детально говорить про юридичні дії та операції, про волевиявлення (примус, помилка, обман, тлумачення), про зміст правочинів залежно від строку та обов'язків контрагентів (*conditio, dies, modus*). Остання частина першого випуску присвячена теорії судового захисту, а саме — здійсненню, порушенню та захисту суб'єктивних цивільних прав. Отже, загальна частина цивільного права у підручнику Є. В. Васьковського передбачає аналіз основних положень цивілістики у суб'єктивному сенсі.

Вчення про суб'єкт права Є. В. Васьковський починає з розгляду поняття та правового статусу категорії «особа» в цивільному праві. Автор вважав, що суб'єктом права є особа, яку наділено здатністю мати